

A RESEARCH ON THE CONDITION OF UNDERSTANDING AND USING SPEECH ACTS OF TURKOLOGY STUDENTS: THE EXAMPLE OF ZENCA UNIVERSITY

TÜRKOLOJİ ÖĞRENCİLERİNİN SÖZ EDİMLERİNİ ANLAMA VE KULLANMA DURUMU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ZENİCA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Mehmet KAHRAMAN¹

Abstract

In the studies conducted in the field of teaching Turkish as a foreign language (YDT), it is seen that lecture / course contents, course materials, student placements and language mistakes are emphasized. However, it is seen that there is not enough research about the language and literature teaching and communication skills of the students of The Turkish Language and Literature Departments operating abroad. In this study, a questionnaire was conducted to evaluate the comprehension, usage and interpretation skills of the third grade (C1 level) students in Turkish Language and Literature Department of Zenica University. In this questionnaire, there are 8 questions to evaluate the educational environment, physical field and student qualifications, and 20 questions to evaluate the students' ability to understand and use speech acts. The aim of this study is to present solutions to the problems identified from the opinions of students studying in TLL(Turkish Language and Literature) abroad. The data obtained from the questionnaires were first transferred to computer, then analyzed with SPSS program and evaluated according to frequency and percentage rates.

Key words: Teaching Turkish as a foreign language, language and literature teaching, pragmatics, speech performance, language use.

Özet

Yabancı dil olarak Türkçenin (YDT) öğretimi alanında yapılan çalışmalarda ders/kurs içerikleri, ders materyalleri, öğrenci yerlilikleri ve dil yanlışları üzerinde durulduğu görülür. Ancak ülke dışında faaliyet gösteren Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nde okuyan öğrencilerin dil ve edebiyat öğrenimi ile iletişim becerileri hakkında yeterince araştırma yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışmada Zenica Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyan üçüncü sınıf (C1 seviyesi) öğrencilerinin söz edimlerini anlama, kullanma ve yorumlama becerilerini değerlendirmek üzere bir anket çalışması yapılmıştır. Bu ankette, eğitim-öğretim ortamı, fiziki alan ile öğrenci niteliklerini değerlendirmek için sekiz, öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma becerilerini değerlendirmek için de yirmi soru yer almaktadır. Çalışmanın amacı, yurt dışında TDE bölümünde okuyan öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullama ile çevreyle ilgili görüşlerinden hareketle tespit edilen sorunlara çözüm önerileri sunmaktır. Anket formlarından elde edilen veriler önce bilgisayar ortamına aktarılmış, sonra SPSS programıyla incelenerek sıklık ve yüzdeler oranlarına göre değerlendirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, Dil ve Edebiyat öğretimi, edimbilim, söz edimi, dil kullanımı.

GİRİŞ

Yurt dışında Türk Dili ve Edebiyatı okuyan öğrencilerin dilsel iletişimi öğrenmeleri, belli bir iletişim durumuna uygun olan dili ve davranışı da öğrenmeleri demektir. Dil ve edebiyat öğretiminin yapıldığı sınıf ortamında, İkinci dil ediniminin bir parçası olarak edimbilimsel becerilerin gelişimi de diğer dilsel becerilerin gelişimi ile eş zamanlı olarak yapılması gerekir.

Saussure sonrası yapısalcılığın en temel ayrımlardan biri dil/söz karşıtlığıdır. Dilbilimin gerçek araştırma objesini oluşturan dil, toplumsal nitelikli kurallar ve uzlaşımlar bütünüdür. Söz ise “bireysel bir istenç ve anlık eylemdir” (Vardar, 2007:180). Dilbilimin araştırma konusu olarak dili ele alması, sözü, yani dilin konuşma ve kullanım yönünü ihmal etmesi, Saussure kuramının bir eksikliği olarak görülürken, kimi dilbilimciler bu ayrımı olduğu gibi benimseyip taslak/ kullanım (Hjelmslev); dil/söz/söylem (E. Buyssens); kod ve ileti (E. Martinet), dil yetisi, dilsel edim, edinç, derin ve yüzey yapı (N. Chomsky) gibi kavramları ortaya koymuşlardır (Vardar 2001:32-40).

Hymes (1972), Chomsky'nin dil edinci kavramına dayanarak soyut dil dizgesine ilişkin değil, dilin bildirişim aracı olarak kullanılmasına ve bildirişimsel edim gerçekleştirilmesi durumuna yönelik edim, edinç ve yeti ayrımı yapmaktadır. Bildirişim, dil ve davranış bütünlüğü olarak hem edimbilim (pragmatics) çalışmalarıyla hem de edim kuramının bir parçası olarak karşılıklı etkileşim kavramı çerçevesinde incelenmiştir (Huber, 2007:11-12).Yapılan çalışmalarda bildirişimin toplumsal edinç, etkileşimsel edinç, toplumdilbilimsel edinç gibi farklı yönlerinin olduğuna vurgu yapılmıştır (Yıldız, 2017: 132-134).

Edimbilim (pragmatics), dilin belli bir bağlam içinde nasıl kullanıldığını ve dil kullanımının ilkelerini tespit ve bunların tahlili üzerine yoğunlaşan bilim dalı olarak nitelendirilebilir (Levinson, 1992:27). Diğer bir deyişle edimbilim, iletişim durumunda dil kullanımını, özellikle de sözceler (utterances) ile kullanıldıkları bağlam ve durumlar arasındaki ilişkileri inceler ve sözcelerin yorumlanması, konuşanların söylemleri nasıl kullandığı, nasıl anladığı, sözcce kalıplarının konuşan ve dinleyen arasındaki ilişkiden nasıl etkilendiğini araştırmaktadır (Richard, 1992:28).

Austin (2007)'in kaleme aldığı “*How to Do Things With Words/ Söylemek ve Yapmak*” adlı kitabında açıkladığı söz edimleri kuramı “dilinin bir edim değeri taşıdığı” fikrine dayanmaktadır. “Sözceleme kuramları dili bir edim olarak kavramaya çalışırken sözcceyi salt göndergesel işlevi yanında konuşucunun edimiyle özdeşleşmesi ve dinleyicide etki yaratması yönünden ele alır” (Vardar, 2001:181). Bireyin dil kullanımı sırasında konuşucu ile dinleyici arasındaki ilişkiyi etkileyen, bir olgu niteliğindeki söz, belli iletişim ortamında bir söz söylenirken/sözcelenirken yerine getirilen; bildirmek, söz vermek, emir vermek, teşekkür etmek, ad vermek, yok saymak gibi edimler, söz edimleri olarak adlandırılmıştır (Austin, 2009:19-21). Edimsel sözcce, betimleyici sözcce (prescriptive /durumsal) ve gerçekleştirici sözcce (actualization/edinçsel) olmak üzere ikiye ayrıldığı görülür: *Betimleyici sözcce*, sözcceleyenin herhangi bir durumda, bir olayı betimlemek amacıyla ürettiği, dil dışı koşullardan etkilenmeyen sözcce demektir. Örneğin, “*Yemek pişti./Dün gece kar yağdı./Şimdi güneş doğdu.*” sözcceleri bir durum sözccesi olup, konuşucu ile sözcce arasındaki ilişki “nesnel”dir. Herhangi bir yetkiyle donanmış bireylerin kullandığı edim sözler *gerçekleştirici sözcce*ler olarak adlandırılmaktadır. *Bu gerçekleştirici sözcce*ler, söz söyleme ile iş yapmanın eş anlamlı olduğu, konuşucunun hem söz söylediği, hem de bir işi yaptığı sözcce türüdür. “*Bu oylamayı yok sayıyorum. / Sizi yalancı ilan ediyorum. /Sizi azad ediyorum./Sizi başkanı atıyorum. / Sana Yiğit adını koyuyorum.*” gibi sözcce birer gerçekleştirici edinçsel sözcce örnekleridir. L. Austin'in ortaya koyduğu ve J. Searle 'ün geliştirip şekillendirdiği Söz Edimleri Kuramı temelinde ‘bir söz söylemek bir eylemde bulunmak

fikrine dayanır ve Austin'in söz edimleri sınıflamasını daha da geliştiren Searle (2006) söz edimlerini kesinlemeler, yönlendiriciler, zorlayıcılar, açıklayıcılar ve bildiriciler olmak üzere beş bölüme ayırmıştır. Polat'ın bahsettiği söz edimlerinin eğitim ortamlarında öğretilmesinde "öğretilen dil, kullanılan dil" ayrımı dilsel girdi ve çıktı etkeniyle doğrudan ilişkili olduğuna işaret edilirken, söz edimlerini anlama ve kullanmada görülen eksikliklerden birincisinin kitaplarda belli söz edimlerinin veya dilsel işlevlerin hiç yer almamış olması, ikincisinin kitaplarda yer aldığı halde, söz edimlerinin ya yetersiz biçimde sunulmuş olması ya da gerçeğe/dünya bilgisine uygun olmaması olarak gösterilmiştir (Polat, 2001:27-28; 2002: 67-74).

İkinci dil öğretiminde öğrenme ortamına ve dersi veren öğreticinin tercihinin göre farklı yöntemler tercih edilebilir. Krashen (1985)'in girdi temelli dil öğretimi kuramına (input hypothesis) göre dil öğretimi, sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve sözlüksel süreçlere bağlı, öğrencilerin öğrenme ihtiyaçları doğrultusunda okuma, yazma, anlama, anlatma, dinleme, betimleme, kalıp sözler gibi girdiler sağlanmak suretiyle gerçekleştirilebilir. İletişim becerisi öğrenme ortamlarında en zor ve enson gelişen beceri olarak üzerinde durulması ve öğretici ve öğrencinin yüksek motivasyonu gerekir. Bireylerin dil kullanımı sırasında ihtiyaç duyduğu iletişimsel yeti, *dilsel edinç, sosyokültürel edinç, söylem edinç, etkileşimsel edinç, stratejik edinç ve kalıp söz edinç* gibi farklı bileşenlerden oluşur (Celce-Murcia, 2008:45'den aktaran Uzdu Yıldız, 2017:131-132).

Öğrenciler, dil ve edebiyat öğretimi etkinliği sırasında, kürsüdeki hocadan, sınıftaki arkadaşlarından, kitaplardaki yazı ve resimlerden ve çevreden gelen çok yönlü iletilerle karşı karşıya kalırlar. Öğrencilerin bu iletileri çözümleyebilmesi için dilsel, sanatsal ve kültürel girdilere sahip olması beklenir/gerekir. Bu çok yönlü aktif iletişim durumunda öğrenci, konuşma aygıtıyla üretilen ses dizilerini anlama ve yorumlama düzleminde dinleyiciye, yazılı dilsel göstergeleri okuma ve yorumlama düzleminde okura, dildışı göstergeleri anlama ve yorumlama düzleminde izleyiciye dönüşerek bu çoklu iletişim ortamında dile maruz kalmakta ve aynı zamanda duygu ve düşüncelerini aktarma fırsatı da bulmaktadır. Öğrencilerden duruma göre hem konuşucu/verici hem de dinleyici/alıcı olarak kendine gönderilen her türlü iletiyi algılamaları, anlamaları ve yorumlamaları, sonra da yeniden üretime geçmeleri beklenir. Buna yönelik olarak dil içi gönderim sürecinde bağlam içinde sunulan söz edimi dizgelerini anlama ve yorumlama konusunda çeşitli güçlükler ortaya çıkabilir (Uçan, 2015:24-27). Öğrencilerin bu güçlükleri aşmak için bağlama uygun düşen dilsel girdileri/söz edimlerini seçme düzleminde tanıyıp, sıralama düzleminde kullanabilmesi deneyimleme ve pekiştirmeyle güçlendirilirse kalıcı öğrenme gerçekleşir.

Yurt dışında, dil ve edebiyat öğrenimi (Kavcar, 1999:2-3) gören öğrenciler, dilsel girdi olarak bilgi, beceri, donanım ve ders meteryalleri yönünden kurslarda sunulandan çok daha fazlasıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Yine de bölüm öğrencilerinin söz edimi anlama ve kullanma noktasında çeşitli sorunlarının olması kaçınılmaz bir durum gibi gözükmektedir. Çünkü dil kullanımı yönünden öğrencilerin yeterli düzeyde dile maruz kalmadaki yoksunlukları ve dili kullanma alanının sınırlılığı gözününe alındığında büyük bir sorunun varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum dilsel yeterlik ile dil kullanımı farklı düzeyde gerçekleşme durumunu ifade etmekte olup dilsel yeterliği olan bireylerin bütün dilsel etkinlik alanlarında başarı göstermesi mümkün olmayabilir. Bu bağlamda söz edimlerini öğretmeye koşullanmış bir ders programı, dil ve edebiyat öğretiminin asıl hedefinden uzaklaştırmak gibi bir sorun yaratabilir. Bunun için anadil ediniminde olduğu gibi yavaş yavaş gerçekleşecek süreç temelli olgusal bir düzlemde söz edimlerini anlama ve kullanma becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmelidir. Yabancı dil Türkçe öğretim tecrübemize dayanarak, söz edimlerini ayrı bir başlıkta değil, dil öğretiminin bir parçası olarak her ünitenin konularına ait söz

edimsel iletişim öğeleri farkındalık yaratılacak biçimde ve sınıf ortamında acele edilmeden kazandırılmaya çalışılmalıdır.

Dil ve edebiyat öğretimi, tüm öğrencilere istendik davranış olarak dilsel yeterlik ve sanatsal beceri alanlarının girdi ve çıktılarını içselleştirecek biçimde çalışma yürütmeyi zorunlu kılar. Edebiyat öğretimi, *kültürel model*, yazınsal eserler yoluyla öğrencileri yerel ve evrensel kültürle tanıştırmayı amaçlar; *dilsel model*, yazınsal metinlerin dil kurallarını öğretmek ve öğrencilerin konuşma, dinleme, okuma, yazma gibi temel dil becerilerini geliştirmeyi amaçlar; *bireysel model*, öğrencilerin kendi seçtikleri yazınsal eserlere ve konulara yoğunlaşılmasını amaçlayan etkinlik olarak düzenlenmesi gerekmektedir (Çelik, 2018: 249-250). Ancak yabancı ülkelerdeki Türkoloji bölümlerinde bulunan hoca kadrolarının (Türkiye'den) karşılama sürecindeki sayı ve nitelik yönünden değişkenlik dikkate alındığında bu modellerin nasıl ve hangi şartlarda gerçekleştirildiği/gerçekleştirileceği hususu ciddi sorunlara işaret eden ayrı bir araştırma konusudur. Meseleye Bosnadaki üniversitelerdeki öğretim elemanı açısından bakılırsa; Zenica Üniversitesinde iki Türk bir yerel hoca (doktoralı), Tuzla Üniversitesinde bir Türk (öğretim görevlisi), yerel bir (doktoralı), Mostar Cemal Biyediç Üniversitesinde bir Türk (doktoralı), yerel bir öğretim görevlisi bulunmakta olup derslerin pek çoğu yerel asistanlar tarafından yürütülmektedir. Yabancı ülkelerde dil ve edebiyat eğitimi gören öğrenciler ilk derslerden itibaren çok zengin bir içerikle karşı karşıya kalmaktadır. (Daha kapsamlı bilgi için Cemal Biyediç, Tuzla ve Zenica Üniversitelerinin (TDE) bölümlerinin programlarına bakılabilir.) Bu durumda öğrencilerin dilsel yeterliklerinin dil ve edebiyat konularını kavrayacak kadar gelişkin olması beklenir. Ancak bölümlerdeki/ dil merkezlerindeki ilk yıl verilen dil derslerin temel dil kullanım becerilerini kapsayacak şekilde düzenlendiği için öğrenciler bölüm dersleriyle karşılaştıklarında alan bilgisi, terimsel bilgi, kaynakça ve bilgi dağarcığı bağlamında çok ciddi sorunlarla baş etmek durumunda kalmaktadır (Kahraman 2017: 542-545). Bunların başında da dilsel, bilişsel birikim ile alan bilgisi yetersizliği gelmektedir. Bu çalışmada, Yabancılar Türkçe Öğretiminde iletişim yetisi temelinde "bildirişim" becerisini geliştirme ve yurt dışındaki Türkoloji bölümlerinde okuyan öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanıma durumuna dikkat çekmeye çalışılmış, bireylerin dil edinme sürecinde, temel dil becerileri üstüne sanatsal ve artistik becerileri de kapsayan bütüncül dil kullanımında karşılaştıkları problemleri tespiti yönelik Zenica Üniversitesi Türkoloji öğrencilerinin "*Teklif etme, Rica etme, Tehdit etme, Beddua etme, Söz verme, Akıl danışma / Fikir sorma, Yol gösterme, İnanmama, Tahmin etme, Onay bekleme, Sonradan fark etme, Farz etme / Varsayımda bulunma, Sitem etme, Cesaretlendirme/ Cesaret verme, Küçümseme*" den oluşan söz edimlerini anlama ve kullanma düzeylerini saptamak için bir anket çalışması yapılmıştır.

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Zenica Üniversitesi Türkoloji bölümünde okuyan öğrencilerin iletişim yetisinin bileşenlerinden biri olan edimbilimsel becerilerden söz edimlerini anlama ve kullanma durumlarının tespiti ile öğretim ortamında karşılaşılan sorunlar aşağıdaki sorular çerçevesine saptanmaya çalışılmıştır.

1. Zenica Üniversitesi Türkoloji öğrencilerinin söz edimlerini anlama ve kullanıma başarıları nasıldır?
2. Zenica Üniversitesi Türkoloji bölümünde okuyan C1 seviyesindeki öğrencilerin takip ettikleri ders kitaplarında söz edimlerine gönderim ilişkisi ne düzeydedir?
3. Zenica Üniversitesi Türkoloji bölümünde okuyan öğrencilerin iletişimsel edince göre söz edimleri gönderimlerini çözme/çıkarımlama düzeyleri ne durumdadır?

2. 2. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma, yurt dışında bulunan 30 dan fazla Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden sadece birindeki 25 ikinci dil olarak Türkçe konuşurunu kapsamaktadır. Bu yüzden sonuçların genellenmesi konusunda sınırlılık ihtiva etmektedir. Yine çalışmada veri toplama araçlarından anket ve gözlem tekniği dışında kalan veri toplama araçlarından yararlanılmamıştır. Bunun yanısıra çalışmada diğer üniversitelerde Türkçe öğrenen öğrencilerin görüşlerine başvurulmamış olması çalışma sonuçlarının gruplar arası karşılaştırmalar yoluyla gruplar arasında kıyaslamalar yapılmasını imkansız kılmaktadır. Ancak diğer Türkoloji bölümlerinde de araştırmalar yapıldıktan sonra bu araştırmaların sonuçlarıyla birlikte daha kapsamlı genellemeler yapılabilir.

3. Araştırma Yöntemi

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada betimsel modelde tasarlanmış, nicel ve nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, bir ölçme aracının içerik ve beklenen davranışların ne derece ölçüldüğünün tayin edilmesi sistemine dayanan içerik kapsam gerçekliği yaklaşımına göre belirlenmiştir. Bütün başarı ölçüm anketlerinde kapsam geçerliğine bakmak gerekir (Balci, 2009:112). Bu çerçevede verilen yirmi bağlam içi durum sorusu, çalışma kapsamı içinde yer alan YTO kitaplarının öğrencilere kazandırmayı hedeflediği “Teklif etme, Rica etme, Tehdit etme, Beddua etme, Söz verme, Akıl danışma / Fikir sorma, Yol gösterme, İnanmama, Tahmin etme, Onay bekleme, Sonradan fark etme, Farz etme / Varsayma, Sitem etme, Cesaretlendirme/ Cesaret verme, Küçümseme” gibi söz edimlerini doğru anlama ve kullanma başarısının ölçülmesi için yeterli olduğu, verilen bağlam içi durum sorularına hedef davranışları yeterli kazananların çoğunun doğru cevap vermesi, diğerlerinin de yanlış cevap vermesi seçilen madde yeterliğinin geçerli olduğuna işaret etmektedir (Balci, 2009:112-113).

2017-2018 öğretim yılında Zenica Üniversitesi Türkoloji Bölümünde Türkçe/edebiyat öğrenmekte olan C1 seviyesindeki öğrencilerin Türkçe öğrenirken üniversite, sınıf ortamı, ders materyeli, ders dışı öğelerle ders içi dil becerilerine yönelik edimsöz anlama ve kullanmada karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve dil kullanımı durumlarını saptamaya yönelik (Karasar,1998:34), değişkenler (katılımcıların cinsiyet ve yaş) arası ilişkiyi, değişkenlerin dağılımını ve bu dağılımı belirleyici istatistiklerle ortaya koymaya (Arseven, 2001:24) çalışılmıştır.

3.2. Çalışma Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evreni, Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okuyan C1 seviyesindeki öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemi, Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türkoloji Bölümünde, 2017–2018 akademik yılında Türk Dili ve Edebiyatı öğrenimi gören, (üçüncü sınıf) C1 seviyesindeki Bosna Hersekli 25 gönüllü öğrencilerden oluşmaktadır..

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada nicel veri toplama aracı kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda veri toplamak için bağlam içinde kullanılacak olan yirmi adet söz edimi sorusunu kapsamaktadır. Bu söz edimlerin öğrenciler tarafından anlaşılması ve kullanılmasında karşılaşılan sorunları tespit etmek amacıyla Ödemir (2016:60-68)'in “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Söz Edimlerini Anlama Düzeyleri” adlı Yüksek lisans tezinde uyguladığı anket formu kullanılmıştır.

Araştırmaya konu olan bu anket, anket formu kullanım bilgisi, 8 adet öğrenci kişisel bilgi sorusu ve 20 adet de bağlam içi durumu ifade eden söz edimleri anlama ve kullanmayı kapsayan toplam 28 sorudan oluşmaktadır. Bölümde C1 seviyesinde 33

öğrenci olup araştırmaya Zenica (Zenitsa) Üniversitesi Türkoloji Bölümünden 29 öğrenci katılmıştır.

3.4. Veri Çözümlemesi

Araştırmanın nicel kısmında anket formu, öğrencilere elden ulaştırılmış, uygulama sırasında önce öğrencilere sözlü olarak araştırma hakkında bilgi verilmiş, ardından anketin doldurulması için 40 dakika süre verilmiş, sınıf ortamında doldurulmuş ve süre sonunda aynı şekilde toplanmıştır. 29 anket formundan yanlış doldurulan 4 form değerlendirme dışı bırakılmış, uygun biçimde doldurulmuş olan 25 anket formu tek tek incelenip numaralandırılarak tüm veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Toplanan veriler SPSS program yardımıyla değerlendirme yapılmış, içeriğine uygun olarak gruplandırılmış, başarı, katılım düzeyi, frekans ve yüzdelik değerleri esas alınarak ve yorumlanmıştır.

3.5. Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin bağlamsal duruma uygun düşen cevapları yazım yanlışları dikkate alınmaksızın inceleme yapılmıştır. Cevaplar duruma göre farklılık gösterdiğinden, her bir bağlam içi durum için öğrencilerin verdiği ülküsel yanıtta olması beklenen söz edimleri (teklif etme, rica etme, vb) ulam (kategori) olarak belirlenmiş ve aşağıdaki gibi listelendirilmiştir: *Teklif etme (sugges)*, *Rica etme (request)*, *Tehdit etme (threatening)*, *Beddua etme (anathemize)*, *Söz verme (promise)*, *Akil danışma / Fikir sorma (consult)*, *Yol gösterme (guidance)*, *Plan yapma (planing)*, *İnanmama (not to believe)*, *Tahmin etme (estimating)*, *Onay bekleme (wait for approval)*, *Sonradan fark etme (notice)*, *Farz etme / Varsayma (assumption)*, *Sitem etme (rebuke)*, *Cesaretlendirme/ Cesaret verme(encouragement)*, *Küçümseme (despising)*'da oluşmaktadır.

Katılımcı tüm öğrenciler kız olduğu için cinsiyete bağlı analiz, karşılaştırma ve yorumlar yer almamaktadır. Katılımcıların her biri, her bir bağlam içi durum sorularına verdikleri cevaplara bakarak söz edimi öğelerini doğru ya da yanlış kullanımlarını belirlemede yüzdelik oranlara göre genelde öğrencilerin başarılarının yüksek olduğu, ama bağlam sorusunun gönderimsel içeriği ulamsal veya bağlamsal durumdan bağımsız sezgisellik içeriyorsa başarısızlığı doğurduğu gözlenmiştir.

Anket katılımcılarının söz edimlerini anlama ve kullanma konusunda genel olarak çok başarılı olduğu görülmektedir. Anket verilerine göre bağlam sorularından ikinci bağlam sorusuna tüm öğrenciler doğru cevap vermiştir. Bu bağlam sorusunun işaret ettiği rica etme söz edimi öğrencilerin en sık karşılaştığı ve ilk dersten itibaren maruz kaldığı dil edinimine karşılık gelmektedir. Özellikle %90 ların üzerinde başarı sağlamış olan öğrencilerin bu söz edimlerine hem izledikleri ders kitaplarında hem de günlük hayatta çok sık karşılaştıkları söz edimleri olup gönderimin öğrencide direk karşılık bulduğu söylenebilir. Birinci, üçüncü, onaltıncı bağlam sorularına katılımcıların %70 başarı göstermesi, bu bağlam sorularının gönderimsel çıktısı öğrencilerde ders kitapları ile öğreticinin farkındalık yaratmasına bağlanabilir. Onuncu, onikinci, onüçüncü ve yirminci bağlam sorularında öğrencilerin %50-60 başarı göstermeleri, bağlam içi soruları cevaplama ders kitaplarında bu işlevin açıkça yer almadığı, daha çok öğrencilerin sezgisel çıkarımlama ile cevaba ulaşacağı sonuçlar olduğu söylenebilir. Fakat % 40-50 arasında başarı gösterdikleri yedi, sekiz, dokuz ondört ve onbeşinci bağlam sorularında öğrencilerin az başarılı olmasında bu söz edimlerin ders kitaplarında yer almış ve alıştırmalarla pekiştirilmiş temalar olması yanında öğrencilerin kendilerini iletiyi gönderen değil, iletiyi alan konumunda düşündükleri için az başarı durumunun ortaya çıktığı söylenebilir. Bir de öğrencilerin başarı gösteremedikleri onbirinci ve ondukuzuncu bağlam sorularının gönderimi kadar bağlam sorusunun şekli de öğrenciler için şaşırtıcı, yanıltıcı olma durumu söz konusudur.

Öğrencilerin iletişim ve bildirişim durumundan ileşimsel edinç göre söz edimlerinin gönderimlerini anlama ve kullanma düzeyleri genel olarak yüksek olarak nitelendirilebilir. Çünkü Türkoloji bölümü öğrencileri dil ve edebiyat derslerinde toplumsal edinç, etkileşimsel edinç, toplumdilbilimsel edinç gibi farklı yönleriyle daha çok karşı karşıya gelmektedir. Bu da dilsel gönderimleri çıkarsama ve yorumlama konusunda başarıya doğrudan etki eden bir faktöre olarak kendini göstermektedir. Özellikle söz edimleriyle çok karşılaşmak, kullanmak ve yorumlamak derslerde hoca ve öğrencilerin konuya dair farkındalığı ile doğru orantılı olarak geliştiği görülmektedir. Bu yüzden muhakkak surette ders kitaplarında da söz edimlerini anlama ve yorumlama ve doğru kullanımına yer verilmeli, öğreticilerin farkındalık düzeyi yükseltilmelidir.

4. Anket Verileri

4.1. Anket Katılımcılarının Kişisel Özellikleri:

Anket katılımcılarının kişisel verileri, sayfa kısıtlaması nedeniyle tablolaştırılmamıştır. Ankete, Zenica Üniversitesi Türkoloji Bölümü C1 seviyesindeki Bosna Hersekli 29 öğrenci katılmış ve katılımcı öğrencilerin tamamı kız öğrencilerden oluşmaktadır. *Nerede kalıyorsunuz*, sorusuna 14 öğrenci ailemin yanında kalıyorum, 11 öğrenci yurttan kalıyorum işaretlemiştir. *Türkçe kursundaki düzeyiniz nedir*, sorusuna öğrencilerin tamamı C1 işaretlemiştir. *Ne zamandan beri Türkçe öğreniyorsunuz*, sorusuna iki öğrenci 2014-2015 yılından beri, diğer 22 öğrenci 2015-2016 yılından beri Türkçe öğreniyor işaretlemiştir. *Türkoloji bölümü dışında Türkçe öğrendiniz mi*, sorusuna 2 öğrenci Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezinde 6 ay Türkçe öğrendiğini, 6 öğrenci Medresede (Bosna için İmam Hatip Lisesi) bir yıl süreyle Türkçe öğrendiğini belirtmiştir. Diğer 16 öğrenci Türkçe öğrenmeye Türkoloji bölümünde başlamış, bir öğrenci de anadilinin Türkçe olduğunu bildirmiştir. *Bölüm dışında ne kadar sıklıkla Türkçe konuşursunuz*, sorusuna öğrencilerin tamamı hiç konuşmadıklarını (konuşacak kimse olmadığını) belirtmiştir. *Genellikle kiminle Türkçe konuşuyorsunuz*, sorusuna 12 öğrenci internetten Türk arkadaşıyla, 7 öğrenci sınıf arkadaşıyla, 5 öğrenci de öğretmen ve sınıf arkadaşlarıyla konuşurum, 1 öğrenci ailemle işaretlemiştir. *Kendimi Türkçede akıcı konuşur olarak değerlendiriyorum*, sorusuna 6 öğrenci “kesinlikle katılıyorum, 12 öğrenci katılıyorum, 5 öğrenci katılmıyorum, diğer 3 öğrenci de hiç katılmıyorum” ifadesini işaretlemiştir. *Babanız çalışıyor mu*, sorusuna %,80.0, (19) kişi çalışıyor, %,20.0, (5) kişi çalışmıyor, 1’i de emekliyi işaretlemiştir.

4. 1. Bağlam sorusu: *Arkadaşlarınızla birlikte dersten çıktınız ve onlarla bir aktivite yapmak istiyorsunuz. Soruyorsunuz: “Haydi, sinemaya gidelim mi?”*

Tablo 1: Birinci bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Teklif etme	19	76,0	76,0
Plan yapma	6	24,0	24,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 1’de bağlam içi duruma ait “Haydi, sinemaya gidelim mi?” sorusuna öğrencilerden beklenen cevap “Teklif etme” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 19 öğrenci yanında farklı söz edimlerini tercih eden öğrenciler de vardır. Yanlış cevap veren öğrencilerin 6’sı “Plan yapma” şeklinde söz edimini tercih etmişlerdir. Ankete “Haydi, sinemaya gidelim mi?” soru sözcüğü, dilbilgisel açıdan, İstek Kipi –e + -lim mi? şeklinde kullanımının sadece ‘istek’ anlamı taşıdığı değil, soru eki –mı’nın cümleye teklif etme niyetini kattığı belirtilmemişse, öğrenciler

sezgisel bir tercihten bulunmuş demektir. Zenica Üniversitesi Türkoloji bölümü kullandığı kitapta, İstek kipi ile ilgili alıştırmaya ve uygulamalarda bu kiple beraber kullanılan *haydi* ünlemiyle başlayan bir teklif cümlesine yer verilmediği görülmüştür. Başka bağlamlar içinde verilen 'haydi....' cümleler olsa da öğretici de haydinin istekipiyle kullanımına dair farkındalığı olmadığı anlaşılmaktadır.

4.2. Bağlam sorusu: *Arkadaşınızla okulun kantininde yemek yiyorsunuz ve tuza ihtiyacınız var. Tuz, arkadaşınıza daha yakın. Soruyorsunuz: "Lütfen tuzu uzatır mısın?"*

Tablo 2: İkinci bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Rica etme	25	100,0	100,0

Tablo 2'de bağlam içi duruma ait "*Lütfen tuzu uzatır mısın?*" sorusuna öğrencilerden beklenen cevap "Rica etme" söz edimini tercih etmeleridir. Bu soruya tüm öğrenciler doğru cevap vermiştir. Ankette "*Lütfen tuzu uzatır mısın?*" soru sözcüğü, dilbilgisel açıdan, cümle Geniş Zaman -ır mı+sin? şeklinde yapısı ve lütfen kibarlık sözcüğü ve isteme eylemiyle birleşince öğrencilerin cevabı rahatlıkla seçmeleri anlaşılır bir durumdur. Zenica Üniversitesi Türkoloji bölümünün kullandığı kitapta, Lütfenle kurulan çok sayıda alıştırmaya ve uygulama örneklerinin mevcudiyeti dilsel girdinin öğrenci başarısını doğru yönde etkilediği görülmektedir.

4. 3. Bağlam sorusu: *Bir kız arkadaşınız var ve onunla evlenmek istiyorsunuz. Soruyorsunuz: "Benimle evlenir misin?"*

Tablo 3: Üçüncü bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Teklif etme	19	76,0	76,0
Onay bekleme	5	20,0	20,0
Rica etme	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 3'de bağlam içi duruma ait "*Benimle evlenir misin?*" sorusuna öğrencilerden beklenen cevap "*Teklif etme*" söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 19 öğrenci yanında yanlış cevap veren öğrencilerin 5'i *Onay bekleme* şeklinde söz edimini tercih ederken, 1 öğrenci boş bırakmıştır. Verilen soru dilbilgisi açısından, Geniş Zaman -ır mı+sin? şeklinde çekimlenmiş haliyle Türkoloji bölümünün kullandığı kitapta örnek, alıştırmaya ve uygulamalarda "*Benimle evlenir misin?*" vb. cümleler yer almaktadır. Ancak bu sözceye ne kadar yer verilmiş olsa da aynı dilbilgisi yapısının söz edimsel başka örtük anlamları da vardır ve verilen hiçbir örnek ve alıştırmada bağlama gönderim yapılmamış ve sözcükler bağımsız olarak yer almıştır. Burada "*Teklif etme*" söz edimine en yakın "*Onay bekleme*" söz edimi olduğundan öğrenciler tarafından tercih edilmesi olağan karşılanmalıdır.

4.4. Bağlam sorusu: *Fakat Mehmet hala Ayşe'nin üzerine gidiyor ve siz Mehmet'e çok kıziyorsunuz. Söylüyorsunuz: "Mehmet, Ayşe'yi rahat bırak! Yoksa seni döveceğim."*

Tablo 5: Dördüncü bağlam sorunsuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli
Tehdit etme	23	92,0	92,0
Beddua etme	2	8,0	8,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 4’de bağlam içi duruma ait “*Mehmet, Ayşe’yi rahat bırak! Yoksa seni döveceğim*” sorusuna öğrencilerden beklenen cevap “*Tehdit etme*” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 23 öğrenci yanında, yanlış cevap veren öğrencilerin 2’si “*Beddua etme*” şeklinde söz edimini tercih etmiştir. Verilen soru dilbilgisi açısından, Gelecek Zaman –ecek -im şeklinde çekimlenmiş haliyle Türkoloji bölümünün kullandığı kitapta örnek, alıştırma ve uygulamalarda en çok yer verilen plan yapma söz edimi iken bile öğrencilerden hiç biri bu söz edimini tercih etmemiştir. Ancak iki öğrencinin neden beddua etmek söz edimini seçtikleri konusunda bir fikir ileri sürmek zor görünmektedir.

4.5. Bağlam sorusu: *Mehmet çok başarılı bir öğrencidir. Bu yüzden Ali Mehmet’i çok kıskanıyor. Mehmet bir bilgi yarışmasına katılıyor fakat Ali onun başarılı olmasını hiç istemiyor. Söylüyor: “Umarım yarışmayı kazanamazsın.”*

Tablo 5: Birinci bağlam sorunsuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Cesaret verme	1	4,0	4,0
Beddua etme	23	92,0	92,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 5’te bağlam içi duruma ait “*Umarım yarışmayı kazanamazsın.*” sorusuna öğrencilerden beklenen cevap “*Beddua etme*” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 23 öğrenci yanında, yanlış cevap veren öğrencilerin 1’i “*Cesaret verme*” şeklinde söz edimini tercih ederken 1 öğrenci de boş bırakmıştır. Cümle dilbilgisel açıdan Geniş Zaman + Yeterlilik olarak –a + maz + sın şeklinde çekimlenmiş haliyle değerlendirildiğinde, Türkoloji bölümünde kullanılan kitapta ‘umarım’ söylem belirleyicisi olarak olumlu kullanımında dua, olumsuz kullanımında beddua etmek şekliyle dilsel girdi sağlanması başarılı olmada etken olduğu söylenebilir.

4.6. Bağlam: *Anne çocuğunu parka götürüyor. Çocuk çok yaramazlık yapıyor. Bu yüzden anne çocuğunun uslu durmasını istiyor. Söylüyor: “Uslu durursan sana dondurma alacağım.”*

Tablo 6: Altıncı bağlam sorunsuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Teklif etme	3	12,0	12,0
Söz verme	13	52,0	52,0
Farz etme / Varsayma	3	12,0	12,0
Cesaret verme	3	12,0	12,0
Tahmin etme	1	4,0	4,0
Boş	2	8,0	8,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 6’da bağlam içi duruma ait “*Uslu durursan sana dondurma alacağım.*” sözcüsüne öğrencilerden beklenen cevap “*Söz verme*” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 13 öğrenci yanında, yanlış cevap veren öğrencilerin 3’ü

“Teklif etme”,3’ü Farzetme, 3’ü “Cesaret verme”, 2’si de boş bırakmıştır. Cümle dilbilgisel açıdan sözce, Şart Kipi –sa+n şeklinde çekimlenirken, Türkoloji bölümünde kullanılan kitapta verilen hiç bir örnek ve alıştırmada söz konusu dilbilgisiyle ilgili “Söz verme” söz edimine rastlanmamış, yalnızca yüzeysel düzeyde bir koşula bağlı sonucun gerçekleşmesi gönderimine yer verilmiştir. Bir öğrencinin kandırma söz edimini eklemiş olması ise, yaşamış olduğu gerçek dış dünya deneyimi açısından bireysel bir yaklaşımın etken olduğu düşünülmektedir. Şöyleki kişinin bağımsız bir birey olarak bu bağlamı kendi hayat ve yaşayış deneyimi açısından devamlı veya genellikle yaşamış olması olasıdır. Yani kendisine söz verildiğinde yerine getirilmediği için sonuç odaklı etki altında kalarak kandırma söz edimini ekleme gereği duymuş olabilir.

4. 7. Bağlam sorusu: *Çocuk her zaman anne ve babasından izin almadan dışarı çıkıyor. Bu yüzden anne ve babası çocuğa çok kızıyorlar ve bir daha böyle yapmasını istemiyorlar. Söylüyorlar: “Bir daha bizden izin almadan dışarı çık da görelim!”*

Tablo 7: Yedinci bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Tehdit etme	10	40,0	40,0
Yol gösterme	1	4,0	4,0
Onay bekleme	6	24,0	24,0
Cesaret verme	1	4,0	4,0
Farz etme / Varsayma	1	4,0	4,0
Rica etme	1	4,0	4,0
Sitem etme	5	20,0	20,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 7’de bağlam içi duruma ait “Bir daha bizden izin almadan dışarı çık da görelim!” sözcüsüne öğrenciden beklenen cevap “tehdit etme” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 10 öğrenci yanında, yanlış cevap veren öğrencilerin 1’i “Yol gösterme”, 6’sı “Onaybekleme”, 1’i “Cesaret verme”, 1’i “Farzetme”, 1’i “Rica etme”, 5’i de “Sitem etme” söz edimlerini tercih etmiştir. Cümle, dilbilgisel olarak İstek Kipi –e+lim şeklinde çekimlenirken, cümlelerin tehdit niyetli söz edimsel gönderimini olarak söz konusu dilbilgisi yapısı ile sıkça kullanılan bir bağlaç olan –DA ile sağlamaktadır. Bu kipin öğretiminde bu gibi tehdit içerikli söz edim cümlelerine rastlanmadığı gibi, söz konusu bağlacın da yer aldığı yüksek düzey öğretim planlarında bu kullanımına rastlanmamıştır.

4.8. Bağlam sorusu: *Sibel akşam bir partiye gidecek. Fakat hangi elbisesini giyeceğine karar veremiyor. Arkadaşına soruyor: “Hangisini giyeyim sence? Pembe elbisemi mi yoksa mavi elbisemi mi?”*

Tablo 8: Sekizinci bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Teklif etme	4	16,0	16,0
Yol gösterme	2	8,0	8,0
Farz etme / Varsayma	2	8,0	8,0
Rica etme	1	4,0	4,0
Beddua etme	1	4,0	4,0
Akıl danışma / Fikir sorma	12	48,0	48,0
Sonradan fark etme	1	4,0	4,0
Boş	2	8,0	8,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 8’de bağlam içi duruma ait “*Hangisini giyeyim sence? Pembe elbisemi mi yoksa mavi elbisemi mi?*” sözcüsüne öğrenciden beklenen cevap “*Akıl sorma/ Danışma*” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 12 öğrenci yanında, yanlış cevap veren öğrencilerin 3’ü *Teklif etme*, 2’si *Yolgösterme*, 2’si *Farzetme*, 1’i *Rica etme*, 1’i *Beddua etme*, 1’i *Sonradan Farketme*, 2’si de boş bırakmıştır. Bu sözcüde sıkça kullandığımız bir akıl danışma söz edimi örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İstek kipiyle çekimlenmiş olan bu sözcü için, söz edimini belirleyici en önemli söylem belirleyicisi ‘sence’ dir. Öğrencilerin “*Yol gösterme*” söz edimini tercih etmelerindeki sebep, sözcüye verilecek olası cevap olması sebebiyledir.

4. 9. Bağlam sorusu: *Onların diğer yakın arkadaşları Can, Hasan’ın Mehmet ile konuşmasını istiyor. Söylüyor: “Fazla zaman geçmeden gidip Mehmet’le konuş ve özür dile.”*

Tablo 9. Dokuzuncu bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Yol gösterme	12	48,0	48,0
Farz etme / Varsayma	1	4,0	4,0
Cesaret verme	1	4,0	4,0
Rica etme	7	28,0	28,0
Akıl danışma / Fikir sorma	1	4,0	4,0
Plan yapma	2	8,0	8,0
Boş	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 9’da bağlam içi duruma ait “*Fazla zaman geçmeden gidip Mehmet’le konuş ve özür dile.*” sözcüsüne öğrenciden beklenen cevap “*Yol gösterme*” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 12 ‘si *Yol gösterme*”, 7’si *Rica etme*, 2’si plan yapma, 1’i *Farz etme*, 1’i *Cesaret verme*, 1’i *Akıl danışma*, 1’i de boş bırakmıştır.

Sözcü dilbilgisel olarak Emir kipi ile çekimlenmiştir. Burada öğrencilerden beklenen cevap “*Yol gösterme*” iken, öğrencilerin çoğunluğunun *rica etme* söz edimini tercih etmiştir. Bu sözcü konuşurun ses tonuna göre cesaret verme ya da rica etme niyetini de gösterebilir. Ancak sözcünün emir kipi ile çekimlenmiş olması yönlendirme ve komut içermesi, yol gösterme niyetinin, cesaret verme ve rica etme niyetinden daha baskın olduğunu göstermektedir.

4. 10. Bağlam sorusu: *Sibel ve Betül telefonda konuşuyorlar. Sibel, Betül’e bu yaz tatilinde ne yapacağını soruyor. Betül cevap veriyor: “Bu yaz tatilinde Antalya’ya gidiyoruz.”*

Tablo 10: Onuncu bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Teklif etme	5	20,0	20,0
Plan yapma	17	68,0	68,0
Küçümseme	2	8,0	8,0
Boş	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 10’da bağlam için duruma ait sormacada verilen “*Bu yaz tatilinde Antalya’ya gidiyoruz.*” sözcüsüne öğrencilerden beklenen cevap “*Plan yapma*” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 17 öğrenci yanında, 5’i *Teklif etme*, 2’si *Küçümse*, 1’i de boş bırakılmıştır.

Bu sözcenin dilbilgisel yapısı Şimdiki Zaman -iyor+ uz şeklinde, zamansal gönderimi, gelecek zamana karşılık gelmektedir. Verilen bağlam için durumda bu zaman kaymasına işaret edilmektedir. Türkoloji bölümünün kullandığı kitap incelendiğinde, dilbilgisel yapıyla ilgili sadece şimdiki zaman ve geniş zaman gönderimlerine yer verilmiş olduğu zaman kaymalarına hiç işaret edilmediği görülmektedir. Sonuç olarak öğrencilerin yüksek başarısının sözceyle birlikte sormacada verilen bağlam içi durum ile sağlandığı düşünülmektedir.

4.11. Bağlam sorusu: *Bu yüzden Hilal öğretmeninden bir şans istiyor. Söylüyor: "Bundan sonra daha çok çalışacağım öğretmenim. Lütfen inanın bana!"*

Tablo 11: On birinci bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Söz verme	9	36,0	36,0
İnanmama	5	20,0	20,0
Onay bekleme	2	8,0	8,0
Rica etme	8	32,0	32,0
Boş	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 11'de bağlam içi duruma ait ankette verilen '*Bundan sonra daha çok çalışacağım öğretmenim. Lütfen inanın bana!*' sözcüne öğrencilerden beklenen cevap "*Söz verme*" söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 9 öğrenci yanında, 5'i *İnanmama*, 2'si *Onay bekleme*, 8'i *Rica etme* 1'i de boş bırakmıştır. Cümle dilbilgisel olarak gelecek zamana işaret etse de verilen bağlam içi durumdan yola çıkarak bir "*Söz verme*" söz ediminin söz konusu olduğu görülmektedir. Ancak öğrencilerin başarı ortalamalarının yarısından daha az olduğu görülmektedir. İnanmama sözedimini tercih etmeleri kendilerini sözceyi söyleyen/gönderici değil de, dinleyen/alıcı kişi yerine koymalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Yalvarma ifadesi için ise, belirtmek gerekirse yapılan anket sadece yazılı olarak öğrencilere verildiğinden sesletim, ton, vurgu gibi parçalar üstü sesbilimsel öğelerden yararlanılamamıştır. Eğer böyle olsa idi ve aynı sözce yalvarmayı ifade eden sesletimle verilseydi tercih edilen yalvarma söz edimi doğru kabul edilebilirdi. Ancak ankette yer alan sözcelerin tümü sadece yazılı ifadeleriyle sınırlandırılmıştır.

4.12. Bağlam: *Söylüyor: "Esra benden daha güzel Türkçe konuşuyormuş. İnanılacak gibi değil! Şaka galiba!"*

Tablo 12: On ikinci bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
İnanmama	7	28,0	28,0
Farz etme / Varsayma	1	4,0	4,0
Akıl danışma / Fikir sorma	1	4,0	4,0
Küçümseme	15	60,0	60,0
Toplam	24	100,0	100,0

Tablo 12'de bağlam içi duruma ait sormacada verilen "*Esra benden daha güzel Türkçe konuşuyormuş. İnanılacak gibi değil! Şaka galiba!*" sözcüne öğrencilerden beklenen cevap "*Küçümseme*" söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 15 öğrenci yanında, 7'si *İnanmama*, 1'i *Farzetme*, 1'i *Akıl danışma*, 1 öğrenci ise sormacada yer almayan '**Abartma ve Kıskançlık**' şeklinde iki dilsel ifade yazmıştır.

Burada, en çok dikkati çeken sadece 7 öğrencinin “*inanmama*” söz edimini tercih etmesine karşın diğer öğrencilerin farklı söz edimlerini tercih etmeleridir. Sözceye tekrar dönüldüğünde, bu ayrımı görmektediriz. “Kıskanma ya da Abartma” ifadesinin doğru sayılabilmesi için sözceyi üreten kişinin karakter özelliğinin de biliniyor olması gerekmektedir. Ayrıca sözcede -Iyor+muş şeklinde çekimlenen yapı Türkoloji bölümünde kullanılan kitapta “*inanmama*” söz edimini destekleyici şekilde öğrenciye sunulduğu görülmektedir. Ancak burada öğrencilerden beklene dilsel davranışın sözcede yer alan yüklemle bağlı değil, bağlamdan yola çıkılarak cevaplanması bekleniyor olmasaydı yanıltıcı olabilir.

4.13. Bağlam sorusu: *Resim dersinde Ebru çok güzel bir resim yapmış ve herkes resmi çok beğenmiş. Fakat Nazlı, bu resmi Ebru'nun tek başına yapmadığını düşünüyor. Söylüyor: “Güya bu resmi Ebru kendi yapmış?”*

Tablo 13: On üçüncü bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Teklif etme	2	8,0	8,0
İnanmama	14	56,0	56,0
Akıl danışma / Fikir sorma[Simgel]	3	12,0	12,0
Tahmin etme	1	4,0	4,0
Küçümseme	5	20,0	20,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 13'te bağlam içi duruma ait sormacada verilen “*Güya bu resmi Ebru kendi yapmış?*”. *İnanılacak gibi değil! Şaka galibal!*” sözcüsüne öğrenciden beklenen cevap “*İnanmama*” söz edimini tercih etmeleridir. Ancak doğru söz edimini bulan 14 öğrenci yanında, 5'i *küçümseme*, 3'ü *Akıl danışma*, 1'i *Tahmin etme*, 1 öğrenci ise ankette yer almayan ‘*Hor görme/küçümseme*’ ifadesini yazdığı görülmektedir.

Burada, en çok dikkati çeken sadece 5 öğrencinin *Küçümseme* söz edimini tercih etmesidir. Çünkü öğrencilerin vereceği olası en yakın cevap *küçümseme* olarak görülmesi ve bağlam içindeki ayrımı sezgiyle çıkarılması istenmektedir. Sözceye tekrar bakıldığında, bu ayrımı görmektediriz. Burada öğrenci tarafından ilave edilen “*Hor görme*” ifadesi *küçümseme* ile aynı doğrultuda üretilen bağlamın sonucu sayılabilmesi için horgörme/küçümseme sözcüsünü üreten bağlamın ve kişinin karakter özelliğinin de biliniyor olması gerekmektedir. Ayrıca sözcede hem cümle belirleyicisi ‘*güya*’ ve hem -İmiş şeklinde çekimlenen yapı Türkoloji bölümünde kullanılan kitapta “*inanmama*” söz edimini destekleyici şekilde öğrenciye sunulduğu görülmektedir.

4.14. Bağlam sorusu: *Ofiste sigara içmek yasak fakat müdür ofise girdiğinde sigara kokusu alıyor. Söylüyor: “Burada birisi sigara içmiş.”*

Tablo 14: On dördüncü bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Beddua etme	1	4,0	4,0
Tahmin etme	12	48,0	48,0
Sonradan fark etme	12	48,0	48,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 14'te Sormacada yer alan “*Burada birisi sigara içmiş.*” sözcüsüne öğrencilerden beklenen cevap “*Tahmin etme*” sözcüsü tercih etmeleridir. Ancak öğrencilerden 12'si *Tahmin etme* doğru cevabı işaretleyen 12'si *Sonradan fark etme*, 1'i *Beddua etme* şeklinde söz edimlerini tercih etmişlerdir.

Sözcede eylemin çekimlendiği -miş belirsiz geçmiş zaman, Türkoloji bölümü tarafından kullanılan kitapta hikaye anlatımında kullanımı, sonradan duyma ve sonradan fark etme olarak yer almaktadır. Bölümde kullanılan kitapta örnek ve alıştırmaların hiç birinde *tahmin etme* söz edimine gönderimi -miş belirsiz geçmiş zaman ile çekimlenen eylem açıkça yer almamış, ancak bu dilbilgisi yapısının *inanmama* söz edimine örtük de olsa gönderim yapıldığı görülmüştür. Ayrıca söz konusu kitapta farklı bölümlerinde, bu dilbilgisi yapısının “güya” ve “sanki” söylem belirleyicileriyle *inanmama* söz edimini destekler nitelikte kullanıldığını gösteren alıştırmalar mevcuttur. Yine de, öğrencilerin bu söz edimini anlama ve kullanmada başarısı oldukça düşük görünmektedir. Yüzde 12, *tahmin etme* ikincil en yakın cevap olması bakımından dikkate değer bir durumdur. Buradan hareketle, bu söz edimi ne kadar kitapta örtük, sezgisel olarak yer alıyor olsa da, öğretici tarafından bir farkındalık yaratılması beklenilmektedir.

4.15. Bağlam sorusu: *Kadın akşam yemeği için güzel bir yemek yaptığını düşünüyor. Fakat eşinin yemeği beğenip beğenmediğini merak ediyor. Soruyor: “Hayatım yemeği güzel yapmış mıyım?”*

Tablo 15: On beşinci bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Onay bekleme	10	40,0	40,0
Cesaret verme	6	24,0	24,0
Akıl danışma / Fikir sorma	2	8,0	8,0
Tahmin etme	1	4,0	4,0
Sitem etme	5	20,0	20,0
Boş	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 15’te görüldüğü üzere bağlamda verilen “*Hayatım yemeği güzel yapmış mıyım?*” soru sözcüğü için, öğrencilerden beklenen doğru cevap “*Onay bekleme*” söz edimini seçmeleridir. Ancak öğrencilerden 10’u *Onay bekleme* doğru cevabı işaretlerken, 6’sı *Cesaret verme*, 2’si *Akıl danışma*, 1’i *Tahmin etme*, 5’i *Sitem etme*, 1’i de boş bırakmış, 1 öğrenci ise ankette yer almayan “*Kendini beğendirme*” ifadesini tercih etmiştir.

Burada eylem belirsiz geçmiş zaman ile çekimlenmiştir. Türkoloji bölümü tarafından kullanılan kitapta bu dilbilgisi yapısının daha önce üç şekilde kullanımına yer verildiğinden söz edilmiştir. Ancak kitapta yer alan alıştırmalar ve örneklerde “*Onay bekleme*” söz edimini içeren sözcükler yer almamaktadır. Öğrencilerin çoğunluğunun akıl danışma söz edimini tercih etmeleri, öğretici tarafından kitapta yer alan sözcüklerin gönderimsel içeriklerinin öğrencilere yeterli açıklanmadığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca söz konusu soru sözcüğü evet-hayır yanıtı içerdiğinden, *Onay bekleme* söz ediminin diğer söz edimlerinden daha baskın olduğu görülmektedir.

Öğrencilerden birinin eklemiş olduğu *Kendini beğendirme* ifadesinin doğru kabul edilebilmesi olası söylenmesi mümkün cevaplardan biri olarak görülmelidir. Ancak öğrencilerin sözcük üretimi konusunda bağlam durumuna göre farklı söz edimlerini sezdirim yoluyla üretebilecekleri şeklinde de yorumlanabilir.

4.16. Bağlam sorusu: *Ayşe ve Fatma bir kafede kahve içiyorlar. Ayşe hesabı ödemek istiyor fakat cüzdanını bulamıyor. Söylüyor: “Hay Allah, cüzdanımı evde unutmuşum.”*

Tablo 16: On altıncı bağlam sorunsuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
İnanmama	3	12,0	12,0
Farz etme / Varsayma	1	4,0	4,0
Beddua etme	1	4,0	4,0
Akıl danışma / Fikir sorma	1	4,0	4,0
Tahmin etme	1	4,0	4,0
Sonradan fark etme	18	72,0	72,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 16’da görüldüğü üzere “*Hay Allah cüzdanımı evde unutmuşum.*” sözcüğü için öğrencilerden beklenen doğru cevap “*Sonradan farketme*” söz edimini seçmeleridir. Ancak öğrencilerden 18’si *Sonradan fark etme* cevabını seçerken 3’ü *İnanmama*, 1’i *Farzetme*, 1’i *Beddua etme*, 1’i *Tahmin etme* şeklinde söz edimlerini tercih etmiştir.

Sözcede yer alan eylem belirsiz geçmiş zaman olan -miş ile çekimlenmiştir. Öğrencilerin yüksek başarısında bu ekin işlevsel gönderimlerinden biri olan *sonradan fark etme* söz ediminin çok net olmasa da sonradan işitme şeklinde kitapta yer alıyor olması şeklinde yorumlanabilir. Üç öğrencinin ‘*İnanmama*’ söz edimine yönelmeleri ise bu ekin gönderimsel işlevlerinden birinin de yine *inanmama* işleviyle ilgili olduğu düşünülebilir. Ancak diğer öğrencilerin başka söz edimlerini neden tercih etmiş oldukları hakkında fikir yürütmek biraz zor gözükmemektedir.

4.17. Bağlam sorusu: *Söylüyor: “Güya dün akşam beni aramış ama ben cevap vermemişim. Telefonum her zaman açtı ve Mehmet beni aramadı. Yalan söylüyor.”*

Tablo 17: On yedinci bağlam sorunsuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
İnanmama	18	72,0	72,0
Tahmin etme	1	4,0	4,0
Sonradan fark etme	2	8,0	8,0
Küçümseme	2	8,0	8,0
Boş	1	4,0	4,0
olmayan veri girişi	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 17’de görüldüğü üzere “*Güya dün akşam beni aramış ama ben cevap vermemişim. Telefonum her zaman açtı ve Mehmet beni aramadı. Yalan söylüyor.*” sözcüğü için öğrencilerden beklenen doğru cevap “*İnanmama*” söz edimini seçmeleridir. Ancak öğrencilerden 18’si ‘*İnanmama*’ sözcüğünü seçerken 1’i *Tahmin etme*, 2’si *sonradan fark etme*, 2’si *Küçümseme*, 1 öğrenci boş, 1’si de ‘*Kabul etmeme*’ şeklinde olmayan veri girişi yapmıştır.

Daha önce de -miş biçim biriminin işlevsel kullanımlarından bahsedilmişti. Türkoloji bölümü tarafından kullanılan kitapta *inanmama* söz edimi sezgisel olarak yer alsa da öğrencilerin başarı ortalaması %72.0’dır. Bu çok yüksek başarı sağlanmasının sebebini söz edilen dilbilgisi kullanımıyla ilgili öğrencilerde yeterli farkındalık yaratıldığı anlamına gelmektedir.

4.18. Bağlam sorusu: *Bir çocuk diğer çocuğa söylüyor: “Şimdi biz büyümüşüz ve çalışıyoruz. Sen öğretmenmişsin ben de mühendismişim.”*

Tablo 18: On sekizinci bağlam sorunsuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
İnanmama	2	8,0	8,0
Farz etme / Varsayma	3	12,0	12,0
Plan yapma	13	52,0	52,0
Tahmin etme	4	16,0	16,0
Sitem etme	3	12,0	12,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 18’de verilen bağlam içi duruma uygun “*Şimdi biz büyümüşüz ve çalışıyormuşuz. Sen öğretmenmişsin ben de mühendismişim.*” sözcüğü için öğrencilerden beklenen doğru cevap “*Farzetme/Var sayma*” söz edimini seçmeleridir. Ancak öğrencilerden sadece 3’ü “*Var sayma*”, söz edimini seçerken 13’ü *Plan yapma*, 4’ü *Tahmin etme*, 3’ü *Sitem etme* 2’i *İnanmama* şeklinde söz edimlerini tercih ettiği görülmektedir. Bir öğrencinin *Hayal kurma* olarak cevap yazmasını, öğrencinin söz edimi listesine bakmadan cevap yazma eğilimi olarak görmek mümkündür.

Türkoloji bölümü tarafından kullanılan kitapta, -miş biçim biriminin “farz etme” söz edimine yer verilmediği görülmüştür. Yine de öğrencilerin %88.0 oranında büyük çoğunlukla doğru söz edimini bulmamaları/yanlış cevap vermeleri bu eksikliğe bağlanabilir olsa da doğru cevabı bulma %12.0 oranda çok düşük olması verilen bağlam içi durumun öğrenciler tarafından kavranmadığı şeklinde de değerlendirmek mümkündür.

4.19 Bağlam soru: *Söylediler: “Aşk olsun! Neden bize haber vermedin. Bu kötü gününde yanında olmak isterdik.”*

Tablo 19: On dokuzuncu bağlam sorunsuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri.

	F	%	Geçerli %
Farz etme / Varsayma	6	24,0	24,0
Cesaretlendirme/ Cesaret verme	2	8,0	8,0
Rica etme	1	4,0	4,0
Akıl danışma / Fikir sorma[Simge]	2	8,0	8,0
Sonradan fark etme	5	20,0	20,0
Sitem etme	6	24,0	24,0
Küçümseme	1	4,0	4,0
Boş	1	4,0	4,0
olmayan veri girişi	1	4,0	4,0

Tablo 19’da verilen bağlamda sunulan “*Aşk olsun! Neden bize haber vermedin. Bu kötü gününde yanında olmak isterdik.*” sözcüğü için öğrencilerden beklenen doğru cevap “*Sitem etme*” söz edimini seçmeleridir. Ancak öğrencilerden sadece 6’sı *Sitem etme* cevabını verirken 6’sı *Farzetme*, 2’si *Cesaret verme*, 1’i *Rica etme*, 2’si *Akıla sorma*, 5’i *Sonradan farketme*, 6’sı *Sitem etme*, 1’i *Küçümseme* tercih ederken 1’i de boş bırakmıştır.

Ankette verilen sözce, dilbilgisel olarak söz edimsel değer taşımamaktadır. Öğrenciden beklenen bağlam içi verilen sözcenin üretildiğini durumu kavramasıdır. Sözcede yer alan “isterdik” çekimli eyleminin bağlamla birlikte bir beklentinin olumsuz anlam durumunu içerdiğini açık olsa da öğrenciler tarafından doğru anlaşılıp yorumlanmadığını göstermektedir. Öğrencilerin diğer söz edimlerini tercih

etmelerindeki sebep veya sebepler dilsel girdi olarak, söz edimlerin bağlamsal ilişkisini yeterince kavrayamamaları olarak değerlendirmek mümkündür.

4.20. Bağlam sorusu: *Elif bir yarışmaya katılacak. Fakat kendine hiç güvenmiyor. Arkadaşları ona çok güveniyor. Söylüyorlar: “Haydi Elif bu yarış kazanabilirsin! Kendine güvenmelisin!”*

Tablo 20: Yirminci bağlam sorusuna yönelik öğrencilerin söz edimlerini anlama ve kullanma Verileri

	F	%	Geçerli %
Cesaretlendirme/ Cesaret verme	17	68,0	68,0
Akıl danışma / Fikir sorma	2	8,0	8,0
Küçümseme	6	24,0	24,0
Toplam	25	100,0	100,0

Tablo 20’de bağlam içi duruma uygun “Haydi Elif bu yarış kazanabilirsin! Kendine güvenmelisin!” sözcüsü için öğrencilerden beklenen doğru cevap “Cesaret verme” söz edimini seçmeleridir. Ancak öğrencilerden sadece 17’si *Cesaret verme* söz edimini seçerken 6’sı *Küçümseme*, 2’si de *Fikir sorma* şeklinde söz edimlerini tercih etmiştir.

Türkoloji bölümü tarafından kullanılan kitapta, -abilmek dilbilgisel yapısının “yeterlilik, kabiliyet, olasılık” kullanımları verilmiştir. Ancak sözceler birbirinden bağımsız arka arkaya sunulduğu için, öğrenciler tarafından örtük olan işlevsel ifadelerden hangi ifadeyi anlayıp seçtiği tam olarak fark edilemediği de bir gerçektir. Ankette her bir sözcenin bir bağlamla arka arkaya sunulması öğrenciler için başarı yüzdesinin yüksek olması beklenen bir durumdur. Ancak “*Küçümseme*” söz ediminin seçimi konusunda öğrencilerin neyi esas aldıkları, nasıl bir gönderimden esinlendikleri konusunda fikir yürütmek zor görünmektedir.

Sonuç, Değerlendirme ve Öneriler

Anket katılımcıların her biri, her bir bağlam içi durum için verdikleri cevaplarda yer alan söz edimi öğelerini doğru ya da yanlış kullanımlarını belirlemek amacıyla yüzdelik oranlara göre genelde öğrencilerin başarılarının yüksek olduğu, ama bağlam sorusunun gönderimsel içeriği ulamsal veya bağlamsal durumdan bağımsız sezgisellik içeriyorsa başarısızlığı doğurduğu görülmektedir.

Kişisel veriler bağlamında ortaya çıkan sonuçlara göre öğrenciler için en büyük güçlük, pratik yapacak anadil konuşuru ve öğretmen bulmak, dil uygulama ortamı bulmak, hedef dilde (L2) sosyal aktivite bulmak şeklinde sorunlar dikkat çekmektedir. Bir de Bosnalı çoğu öğrencinin, ders ve yardımcı kitap temin etmek, internetten Türkçe konuşuru arkadaş edinmek gibi kendi çabaları ile çözümler üretmesi gereken diğer sorunları da vardır.

Anket verilerine göre bağlam içi sorularından ikinci Bağlam sorusuna tüm öğrenciler doğru cevap vermiştir. Bu bağlam sorusunun işaret ettiği *rica etme* söz edimi öğrencilerin ilk dersten itibaren en sık karşılaştığı ve en çok tekrar ettiği dil edinimine karşılık geldiği görülür. Özellikle %90’ın üzerinde başarı sağlanmış olması, öğrencilerin bu söz edimlerini hem izledikleri ders kitaplarında hem de gündelik hayatta sıklıkla karşılaştıkları söz edimleri olup gönderimin öğrencide pekiştirilmiş güçlü ve canlı dilsel girdi olduğu söylenebilir. Birinci, üçüncü, onaltıncı bağlam sorularına katılımcıların vermiş oldukları cevaplar %70 başarı göstermiş olmaları, bu bağlam sorularının gönderimsel çıktısı öğrencilerde ders kitaplarında yer alması ve öğreticinin farkındalık yaratmasına bağlanabilir. Onuncu, onikinci, onüçüncü ve yirminci bağlam sorularında öğrencilerin %50-60 başarı göstermeleri, bağlam içi soruları cevaplama ders kitaplarında bu işlevin örtük gönderim içerdiği, açıkça yer almadığı, daha çok öğrencilerin sezgisel çıkarımlama ile ortaya çıkardığı sonuçlar

olduğu söylenebilir. Fakat % 40-50 arası az başarı gösterdikleri yedi, sekiz, dokuz ondört ve onbeşinci bağlam sorularında öğrencilerin az başarılı olmasında bu söz edimlerin ders kitaplarında yer almamış olması, alıştırmalarla pekiştirilmemiş olması yanında öğrencilerin kendilerini iletiyi gönderen değil, iletiyi alan konumunda düşündükleri için de az başarı durumunun ortaya çıktığı söylenebilir. Bir de öğrencilerin söz edimlerini anlamada başarı gösteremedikleri onbirinci ve ondukuzuncu bağlam sorularının gönderimi kadar bağlam sorusunun biçimi de, kendisi de öğrenciler için şaşırtıcı, yanıltıcı olma durumu söz konusu olabilir. Ancak yine de bu bağlam sorularının anlaşılmasında, öğrencilerin bilişsel, dilsel, zihinsel, kültürel, çevresel birikim-donanım gibi başka faktörlerin de etki etmiş olabileceği gözardı edilmemelidir..

Katılımcıların her biri, her bir bağlam içi durum için verdikleri cevaplarda yer alan söz edimi öğelerini kullanma konusunda genelde başarılarının yüksek olduğu, ama bağlam sorusunun gönderimsel içeriği örtük, dilbilgisel ulama bağlı olarak birkaç tane söz edimine işaret ediyorsa, başarısızlığı doğurduğu söylenebilir. Sonuçta, her bir bağlam içi sözcüğe verilen cevap veya cevaplar ile başarı durumları için yapılan yorumlar özetlendiğinde, doğru söz edimlerini bulma ve kullanma konusunda öğrencilerin çok başarılı oldukları söylenebilir. Başarısızlık noktalarında kullanılan kitaplarda belli söz edimlerinin veya dilsel işlevlerin hiç yer almaması, yer alan söz edimlerinin ya yetersiz bir biçimde sunulması ya da dünya bilgisi ile gerçek durumun örtüşmemesi sebebiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Bu söz edilen eksiklikler dışında okutulan kitaplarda verilen dilbilgisel bilgi birimleri ile söz edimsel gönderim ifadelerinin öğretici tarafından öğrencilerde yeterli farkındalığı yartacak izlenince ve uygulama sağlanamaması da başarısızlığı doğuran sebepler arasında saymak gerekir.

* Ülke sınırları dışında Türk dili ve edebiyatı bölümleri kurmak önemli bir adımdır. Bugün yurt dışında ülkemizin doğrudan destek verdiği 30'dan fazla ülkede Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bulunmaktadır. Yurt dışında dil ve edebiyat öğretiminin en zayıf yönü, öğretim kadrolarının değişkenliği ve sayıca yetersizliği gelmektedir. Bu bölümlerin hoca kadrolarının öncelikle nicelik, sonra da nitelik bakımından güçlendirilmesi ve Türkiye ile daha sıkı bağların kurulması yönünde çalışmaların yapılması öncelikli konu olarak gözükmektedir.

* Diğer bir konu, yerel öğretim kadrolarının güçlendirilmesi için ilk adım yerel öğretim kadrolarını yetiştirilmesi için her üniversite bazında tek tek görüşülerek çözümler geliştirilmeye odaklanılmalıdır. Bölümlerde görev yapan yerel hocaların kendilerini sahipsiz hissetmesi söylenebilir. Çalıştığımız bölümlerdeki gözlemlerimize dayanarak, bölümlerdeki hocalarda Türkiye'den gelen heyetlerin bölümlerine uğraması, kendilerini ve öğrencileri Türkçe öğrenme-öğretme konusunda daha çok motive edeceği, idareye karşı da kendilerini daha güvende ve güçlü hissedecekleri kanısı hakimdir.

*Yurt dışında Türk Dili ve Edebiyatı öğrenimi gören öğrencilerin en çok ihtiyaç duyduğu derslerde kullanılacak kaynak ve okuma kitaplarının yetersiz ya da hiç olmaması (ya da fotokopilerle mahkum olası) gelmektedir. Bu konuda kitapların karşılanması için iki yol izlenebilir: Birincisi, mevcut bölüm kitaplıkları nitelik ve nicelik bakımından güçlendirilmesi, ikincisi, Türk dili ve Edebiyatı bölümlerinin bulunduğu ülkelerde ve şehirlerde sözü edilen Türkçe kitapların pazarlanabilir ortamlarının sağlanması yoluna gidilebilir.

* İletişim ve bildirişim durumundan öğrencilerin söz edimlerinin gönderimlerini anlama ve kullanma konusunda dil ve edebiyat ürünleriyle daha çok karşı karşıya gelmek suretiyle güçlendirilmelidir. Söz edimleriyle çok sık karşılaşma, kullanma ve yorumlama, yani deneyimleme ortamları sağlanmalıdır. Ders veren hocaların söz edimlerine dair farkındalığı, öğrenci farkındalığı olarak yansıyacaktır. Bu

yüzden muhakkak surette öğretmen kitaplarında da söz edimlerini anlama ve yorumlama ve doğru kullanımına yer verilmeli, öğreticilerin farkındalık düzeyi yükseltilmelidir.

*Söz edimlerinin bir iletişim dizgesi olarak öğretilmesi konusunda ilk adım, ders kitaplarında söz edimlerinin verilmiş biçimi ile seviyeye uygun düzenlemelerin yapılması gelmektedir. Bölümlerde ders veren öğreticilerin söz edimleri konusunda farkındalığının artırılması için kısa seminer veya kurs verilmesi, öğrencilerin Türkçe konuşurları ile temasını sağlayacak pratik çözümler üretilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Arseven, A. D. (2001). Alan Araştırma Yöntemleri: İlkeler, Teknikler, Örnekler. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Austin, J. L. (2009). *How to Do Things with Words 1962/* Söylemek ve Yapmak (çev. R. L. Aysever). İstanbul: II. Baskı, Metis Yayınları.
- BALCI, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çelik, T. (2018). Türkiye’de 1924.-2017 Arası Dil ve Edebiyat Dersi Öğretim Programlarına Bakış, *Turkish Studies*, 13(4), s. 249-250.
- Hymes, D. (1972). Models of the interaction of language and social life, *Directions in Sociolinguistics* (J. J. Gumperz/ D. Hymes), New York.
- Huber, E. (2007). Bildirişim Edincinin Dil Edincine Etkisi, *Ankara Tömer Dil Dergisi*, 135, s. 1-15.
- Kahraman, M. (2017). Yabancı Öğrencilerin Temel Dil Becerilerini Öğrenirken Karşılatıkları Sorunlar: Necmettin Erbakan Üniversitesi (Kondil) Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), s.540-553.
- Karasar, N. (2000). Bilimsel Araştırma Yöntemi: kavramlar, İlkeler, Teknikler. (10.Baskı), Ankara: Nobel.
- Kavcar, C. (1999). Edebiyat ve Eğitim, Ankara: Engin Yayınları.
- Krashen, S.D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman.
- Levinson, C. S. (1992). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Özdemir, A. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Söz Edimlerini Anlama Düzeyleri’, (Basılmamış master tezi) Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı, Ankara.
- Polat, Y. (2010). Yabancı Dil Öğretiminde Söz Edimleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim Anabilim Dalı Yabancı Dil Öğretimi Bölümü, Doktora Tezi, Ankara.
- Polat, Y. (2002). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Konuşma Becerisinin Geliştirilmesi ve Edim Sözcükler, *Anadili Dil Kültürü ve Eğitim Dergisi*, Ankara Üniversitesi TOMER İzmir Şubesi Yayını, s. 62-75.
- Richard, J. C. vd. (1992). *Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*: Longman.
- SEARLE, J. R. (2000). Söz Edimleri (Çev. R. Levent Aysever), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Uçan, H. (2015). Dilbilim, Görselbilim ve Edebiyat Eğitimi, İstanbul: İz yayıncılık.
- Uzdu Yıldız, F. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçede Kalıp Söz Edinci, *International Journal of Language Academy Volume 5/2 Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Özel Sayısı 2017 April p. s.129/140*.
- Vardar, B. vd. (2007). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. II. Baskı, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Vardar, B. (2001). Dilbiliminin Temel Kavram ve İlkeleri, İstanbul: Multilingual Yayınları.